

KVSE pri zagotavljanju varnosti v Evropi danes še najbolj zainteresirana Rusija, manj pa druge predvsem srednje- in vzhodnoevropske države (ki vidijo v NATU pomembnejšo varnostno organizacijo) ter seveda zahodne razvite države, ki že imajo vzpostavljen sistem kolektivne obrambe, katerega steber je NATO.

Glede na vrsto (novih) resnih izzivov za sedanjost in prihodnjo varnost v Evropi lahko le upamo, da bodo države članice KVSE do naslednje konference v Budimpešti (Budapest Review Conference, predvidoma še letos) vendarle vsaj toliko poenotile svoja stališča do KVSE kot varnostnega instrumenta, da se bo lahko še bolj poglobila zavest o celostni naravi evropske (in svetovne) varnosti, ki poraja medsebojno odvisnost in potrebo po solidarnosti med državami ter uresničevanje načela o nedeljivosti sodobne nacionalne, regionalne in svetovne varnosti.

DARKO LUBI

O razmerju med civilnim in vojaškim

(Mednarodna konferenca z naslovom Civilno-vojaška razmerja v demokraciji, Ljubljana-Bled, 10. in 11. marec 1994)

Konec vojne običajno povzroči globoke družbene spremembe v širšem ali ožjem prostorskem okviru. Čeprav je šlo pri hladni vojni kot specifičnem pojavu v mednarodnih odnosih v drugi polovici 20. stoletja samo za metaforično sintagmo, pa je tudi konec te »vojne« sprožil temeljito preoblikovanje, ki je zajelo vsa vitalna področja družbenega življenja tako na mednarodni ravni kot v posameznih globalnih družbah.

Navedeno spoznanje, ki je danes že splošno sprejeto, je bilo ena izmed glavnih spodbud za sklic mednarodne konference z naslovom Civilno-vojaška razmerja v demokraciji, ki je 10. in 11. marca letos potekala v Ljubljani in na Bledu. Ta dogo-

dek je gotovo zgovoren primer povezovanja znanosti in politike, teorije in prakse, saj sta bili gostitelji konference slovenski univerzi, vsebinska zasnova, organizacijska priprava in izvedba so bile delo Obramboslovnega raziskovalnega centra Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani, politično težo temu zborovanju pa so s svojim sodelovanjem zagotovili predsednik Republike Slovenije, državni zbor Republike Slovenije ter ministrstva – za zunanje zadeve, za obrambo, za znanost in tehnologijo in za notranje zadeve. Državni zbor je bil tudi pokrovitelj konference.

Kot izhaja že iz naslova, je bila konferenca posvečena obravnavi kompleksnega problema uravnavanja razmerij med t. i. civilnim in vojaškim delom družbe, ki je še posebej aktualno v novonastalih evropskih demokracijah, čeprav ga tudi demokratično utrjene države nimajo za večno urejenega. Glavni namen konference je bil analizirati, kako globoke družbene spremembe, do katerih je po hladni vojni prišlo v Evropi in svetu ter v posameznih državah, zlasti Srednje in Vzhodne Evrope, vplivajo na spreminjanje civilno-vojaških razmerij. V okviru široke palete problemov s področja civilno-vojaških razmerij je bila posebna pozornost namenjena vprašanju, kako zagotoviti učinkovit civilni nadzor nad oboroženimi silami, temeljnimi načeli obrambne politike in transparentnostjo obrambnega proračuna.

Ob upoštevanju predstavljenega namena je konferenca obravnavala štiri glavne teme:

1. analizo civilno-vojaških razmerij po koncu hladne vojne v mladih demokratičnih državah, zlasti Srednje Evrope;
- 2.) izkušnje držav članic NATA in ZEU ter evropskih nevtrálnih držav pri zagotavljanju institucionalnih in neinstitucionalnih oblik demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami;
3. izzive za razvoj in krepitev demokratičnih norm in institucij na področju obrambe in varnosti;
4. partnerstvo za mir in njegov pričakovani prispevek na področju civilno-vojaških razmerij.

Odgovore in izkušnje na navedena vprašanja so na konferenci prispevali ugledni znanstveniki, med njimi tudi direktorji priznanih tujih raziskovalnih inštitutov, in visoki politični uradniki iz treh mednarodnih varnostnopolitičnih ustanov (NATO, KVSE

in ZEU) in razen iz Slovenije še iz 13 evropskih držav in ZDA. Skupno se je konference udeležilo 48 tujih in 15 domačih strokovnjakov za opisani segment varnostno-obrambene in politične problematike.

Glede na zasnovano konferenco kot politično-znanstvenega zborovanja je bil njen potek razdeljen na dva vsebinsko dokaj zaočrožena, vendar tesno povezana dela. Prvi del, ki je ob prisotnosti in tvorni udeležbi visokih predstavnikov slovenske države, med drugimi tudi predsednika republike in predsednika državnega zbora Republike Slovenije, ter uslužbencev državne uprave in drugih zainteresiranih posameznikov potekal v prostorih slovenskega parlamenta, je bil bolj politično-strokovno naravnani. Tako smo lahko slišali poglede na vprašanje demokratičnega urejanja civilno-vojaških razmerij in tudi na širše varnostnopolitične razmere, tako kot jih vidijo in presojujejo v slovenskem zakonodajnem telesu, v slovenskem obrambnem in zunanjem ministristvu ter v dveh zahodnih političnovarnostnih združenjih – Zahodnoevropski uniji (ZEU) in Severnoatlantski pogodbeni organizaciji (NATO). Če je govore petih govorcev, ki so predstavljali med seboj precej različne ustanove, težko strniti v eno samo sklepno ugotovitev, pa je vendarle mogoče reči, da je bila vsem skupna tale vodilna misel: demokracija, vključno z demokratično urejenimi civilno-vojaškimi razmerji kot njeno ključno sestavino, je pomemben element zagotavljanja varnosti družbe in obratno, stabilne varnostne razmere v družbi so eden izmed temeljnih pogojev za stabilno demokracijo v duhu gesla M. Woernerja, generalnega sekretarja NATA, da je »varnost za demokracijo kisik«. Vendar varnost in demokracija nista sami sebi namen, ampak sta le del varnostne paradigme, ki se nadaljuje z ohranjanjem miru kot temeljnim pogojem za družbeni napredek in razvoj.

Po uvodnih govorih domačih in tujih političnih predstavnikov se je konferenca nadaljevala z eksplikacijo dveh težiščnih referatov, ki sta bila uvod v znanstveno-strokovni del konference. Prvi referat, posvečen primerjalni analizi civilno-vojaških razmerij v novonastalih demokracijah Srednje in Vzhodne Evrope, je predstavil dr. Anton Bebler, naš mednarodno uveljavljeni strokovnjak za vojaškosociološka in vojaškopolitološka vprašanja, ki slušbuje kot slo-

venski diplomat v Ženevi. Drugi referent – dr. Dietrich Genschel, general nemške vojske, nosilec doktorata političnih znanosti in do nedavne upokojitve visoki uslužbenec NATA – pa je predstavil referat z zgovornim naslovom Oborožene sile v demokratični družbi – služabnik ljudstva.

Znanstveno-strokovni del konference se je nadaljeval in končal v impresivnem okolju Grand hotela Toplice na Bledu. Delo je potekalo v dveh delovnih skupinah, pri čemer je kratkim predstavitvam referatov sledila živahna razprava. Skupno je bilo predstavljenih 12 referatov, v katerih so avtorji podali bodisi so obravnavali nekatera širša vprašanja iz uvodoma navedenih težiščnih štirih tem konference (npr. internacionalizacija varnostne politike, vpliv spreminjanja vrednot v zahodnih demokracijah na razmerje med družbo in vojsko, nauki za civilno-vojaška razmerja iz zalivske vojne, vpliv Partnerstva za mir na razvoj civilno-vojaških razmerij).

Temeljne ugotovitve s konference, za katere upamo, da bodo skupaj z vsemi referati in govori v obliki posebne publikacije dostopne tudi širšemu krogu bralcev doma in v tujini, lahko na kratko strnemo takole:

1. V demokratično urejeni družbi se sila ne uporablja za nadzor nad ljudmi, ampak ljudje prek svojih predstavnikov nadzorujejo uporabo sile.

2. Da bi bila uspešna, mora varnostna politika temeljiti tako na vojaški kot politični stabilnosti družbe, h krepitvi obeh vidikov stabilnosti pa prispeva demokratični nadzor nad oboroženimi silami.

3. Med nedavno družbeno revolucijo v državah Srednje in Vzhodne Evrope se oborožene sile nikjer niso neposredno vmešale v politično dogajanje, čeprav so v večini primerov obstajale klasične družbene razmere, primerne za interno vojaško posredovanje. Kot razlog za to je bil naveden koncept vrednostne kongruence med političnim in vojaškim vodstvom v smislu spoznanja o nujnosti političnih sprememb. Navedena skladnost pa ni značilna za države v razvoju, zaradi česar so te (med drugimi razlogi) prizorišče številnih vojaških prevratov.

4. Zaradi notranjih revolucionarnih sprememb ali pospešitve evolutivnega procesa in pod vplivom impulzov iz mednarodnega okolja se je po letu 1989 varnostno-obrambna politika srednje- in vzhodnoevropskih

držav korenito spremenila, kar se izraža predvsem v: večji transparentnosti obrambne politike, okrepljeni nadzorni vlogi zakonodajne oblasti in javnega mnenja, civilianizaciji obrambnega ministrstva, spremenjenem profilu in vlogi oboroženih sil, njihovi relativni politični nevtralnosti in dovzetnosti za ideološko-nazorski pluralizem (npr. spoštovanje verskih čustev pripadnikov oboroženih sil in sprejetje institucije ugovora vesti). Toda dosedanje izkušnje kažejo, da med tremi najpomembnejšimi premiki na področju civilno-vojaških razmerij, tj. civilianizaciji obrambnega ministrstva ter relativni politični nevtralnosti in okrepljeni profesionaliziranosti vojske – ne gre za odnos med-sebojne krepitve.

5. K razvoju civilno-vojaških razmerij v omenjenih državah v demokratični smeri naj bi prispevalo tudi uresničevanje nedavno sproženega projekta Partnerstvo za mir. Med cilji tega projekta so namreč navedeni tudi olajšanje transparentnosti obrambnega načrtovanja in obrambnih izdatkov, zagotovitev demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami in s tem okrepitev splošnega procesa demokratizacije in stabilizacije notranjepolitičnih razmer v državah, ki so ali bodo postale partnerice NATA pri zagotavljanju oziroma ohranjanju miru.

6. Zelo pomembna sestavina zagotavljanja demokratične narave civilno-vojaških razmerij v družbi je tudi obstoj dovolj močne strokovne javnosti (znanstvene skupnosti), sestavljene iz civilnih varnostno-obrambnih izvedencev, ki mora biti eden izmed subjektov političnega nadzora nad vojsko. V demokratično utrjenih državah je to že utečena praksa, novonastale demokracije pa glede tega večinoma še orjejo ledino. Zahvaljujoč že domala 20-letnemu poteku študija obramboslovja na ljubljanski univerzi, lahko s tem v zvezi kot izjemo s ponosom navedemo našo državo.

Med sklepno plenarno razpravo, s katero je konferenca končala svoje delo, so razpravljavci glavno pozornost posvetili problematiki Partnerstva za mir. Več razpravljavcev je osvetlilo politični, vojaški in gospodarski vidik tega projekta, pri čemer so zlasti udeleženci z Zahoda opozorili na pasti, ki izhajajo iz pretirano poenostavljenega gledanja (kot posledice evforičnega atlantizma) na priključevanje projektu partnerstva in kasnejšemu vključevanju v NATO. Upoko-

jeni general švicarske vojske je celo roteče pozival, naj Slovenija ne posluša samo nasvetov Zahoda, ampak naj poišče svojo pot, zlasti pa naj v razprave o varnostni politiki vključi vse prizadete posameznike in ustanove.

In kje smo na poti k vzpostavitvi demokratičnih civilno-vojaških razmerij v naši državi? Nedvomno lahko tudi za Slovenijo trdimo, da se že ponaša s temeljnimi, predhodno navedenimi atributi demokratično urejenih civilno-vojaških razmerij v družbi. Če se ozremo na razmerje med civilnim in vojaškim na naših tleh pred samo desetimi leti, ko je prevladovalo načelo nedotakljivosti vojske in vsega vojaškega, potem je že samo dejstvo, da se je konferenca na to temo sploh lahko zgodila, dokaj močan kazalnik dosežene stopnje demokratiziranosti slovenske družbe, kamor kot pomembna sestavina sodi tudi demokratična narava razmerja med civilnim delom državnega aparata in civilno družbo na eni in vojaško-obrambnim establišmentom na drugi strani. Toda zavedati se moramo, da smo tudi na tem področju šele na začetku. Ob upoštevanju ugotovitev, ki smo jih lahko slišali na konferenci tudi od udeležencev iz nekaterih držav z dolgo demokratično tradicijo, češ da nadzor nad vojsko, varnostno-obrambno politiko, obrambnimi izdatki ipd. nikoli ni tako dober, da ne bi bilo treba razmišljati o njegovem izboljšanju, nas tudi v Sloveniji čaka še veliko dela. Da ga bomo uspešno opravili, pa bomo potrebovali še veliko znanja, politične modrosti in strpnosti.

V tem zapisu predstavljena mednarodna konferenca je bila eno najpomembnejših politično-znanstvenih zborovanj v Republiki Sloveniji do zdaj, kar so s svojim intenzivnim spremljanjem dela konference zgovorno potrdila tudi osrednja slovenska občila.

Na konferenci predstavljena spoznanja in ugotovitve bodo naši državi lahko v veliko pomoč pri nadaljnjem razvoju njenega nacionalnarnostnega sistema in krepitev njene varnostno-obrambne kulture, vsekakor pa tudi pri vključevanju v nastajajočo novo evropsko varnostno arhitekturo.

In ne nazadnje, ta konferenca je nov pomemben prispevek na poti mednarodnega uveljavljanja slovenske obramboslovne vede.

Ljubljana, marec 1994